

Kuuendad

Soome arhivaaride päevad Mikkelis 15.–17. mail 2002

Soome arhivaaride päevade traditsioon ei ole eriti vana – esimesed arhivaaride päevad toimusid 1978. a. Helsingis. Kuid juba esimeste arhivaaride päevade osavõtjaid oli päris palju: 260 inimest erinevatest arhiividest ja asutustest. Järgmised päevad toimusid 1984. a. Hämeenlinnas, siis 1989. a. Turus, osavõtjaid juba 360. 1994. a. Joensuu päevadest võttis osa 389, 1998. a. Oulu päevadest 450 inimest.

Mikkelisse oli tulnud 451 osavõtjat. Nende hulgas oli Rahvusarhiivi, omavalitsuste ja eraarhiivide töötajaid, riigi- ja omavalitsusasutuste arhivaare, teadlasi, riigiametnikke. Osalejate lai skaala haaras ka esinejaid. Kõigi seniste arhivaaride päevade ettekanded on ilmunud ka trükis. Sama loodame peatselt ka Mikkeli päevadest, seni lühike ülevaade toimunud.

Tavaliselt on arhivaaride päevade ettekannete temaatika keskendunud mingile konkreetsele ainevallale. Seekord oli selleks elektrooniline informatsioon. Mikkeli lähistel Astuvansalmel asuvad ühed Soome tuntumad 4000-aastased kaljumaalingud, mida võiks pidada esimesteks dokumentideks Soome territooriumil. Osal arhivaaridel oli võimalus neid esimesel päeval näha ka originaalis. Seekordsete päevade moto oli seetõttu “Astuvansalmen akasta digitaaltietoon” ja päevade logol muistne esiema. Kuna aga Mikkeli maa-arhiivi kogude aluseks said Viiburist ja mujalt Karjalast evakueeritud arhivaalid, siis oli esimese päeva teemaks ka Karjala.

Avakõne ja tervituste järel avas ettekannete sarja teemal “Kas loovutatud Karjala on vaid pärimus?” Eduskunna esimees Riitta Uosukainen, sünnipäralt karjalane. Ta rõhutas oma ettekandes loovutatud Karjala ajaloolist tähendust Soomele, aga samuti selle jätkuvat mõju tänapäevale. Karjala ajalugu on ka Soome ajalugu ja et kahetsusväärset on ligi pool loovutatud Karjala arhiivipärandist Venemaal, tuleb leida vahendeid nende kopeerimiseks. Tagastamise võimalikkusest juttu ei olnud.

Professor Heikki Kirkinen tutvustas suurt Karjala ajaloo uurimisprojekti, mille tulemusena ilmuv 5-köitelise monograafia esimene köide näeb trü-

kivalgust juba sel aastal. Monograafias käsitletakse ka karjalaste geneetilist päritolu, ettekandja peatus pikemalt geenide, *etnose* ja kultuuri vahekorradel. Tehnikadoktor Martti Jaatiainen pöördus ajaloolise uurimise juurde alles pensionipõlves. Nüüdseks on ta juba kümme aastat käinud piiritaguses Karjalas, millest talle kui Sortavalas sündinud mehele on eriti südamelähedane Laadoga põhjakallas. Rohkete valguspiltidega illustreeritud ettekanne käsitles ta maastikku kui üht kultuuri osa ja selle muutusi. Isiklikule nostalgiale lisandus üldistusi, mis mõjusid tuttavalt ka eestlastele.

Avapäeva muud ettekanded käsitlesid juba tänapäeva. Sõjaarhiivi juhataja Jaana Kilkki rääkis oma ettekandes elektroonilisest asjaajamisest, valgustades USA sellealast uurimistööd ja praktikat. Arhiivindus ja asjaajamine liginevad pidevalt teineteisele, mis on andnud põhjust rääkida isegi arhiivinduse identiteedikriisist. Samas võib arhiividel olla jätkuvalt informatsiooni säilitajana autoriteetne positsioon, mida saab kasutada rahakamete koostööpartnerite leidmisel. Näiteks teeb USA Rahvusarhiiv koostööd NASA-ga, pakkudes neile valmislahendusi. Samaladset partnerlust pidas ettekandja oluliseks ka Soomes. Arhiivinduse ja asjaajamise vahetõrget analüüsid arvas ettekandja, et arhiivide eriline ülesanne on tagada, et tuleviku tarbeks üldse autentseid ja tõestusväärseid dokumente tekiks, samuti nende metainfo loomine ja ühtlustamine.

Majken Bremer-Laamanen Helsingi Ülikooli Raamatukogu konserveerimis- ja mikrofilmimis-talitusest valgustas kultuuripärandi digitaalse kopeerimise põhimõtteid ja töö senist käiku. Sellealastes suurtes ühisprojektides osalevad ka teised Põhjamaad, Soomest Rahvusarhiiv, muuseumid ja Turu Ülikool. Välja on töötatud üldpõhimõtted ja koostatud perspektiivplaan, mille lähemad objektid on Soome ajalehed aastatest 1771–1860, Soome olustik 19. sajandil, keskaja ürikud jm. Kopeerimisega kaasneb ka märksõnalise infosüsteemi loomine, mis on eriti oluline ajalehtede puhul.

Omamoodi maa peale tagasitulek oli järgneval Markku Leppäneni ettekanne asutusearhiivide ankeetküsitluse kokkuvõtetest. Ankeedid saadeti 1640 riigi- ja omavalitsusasutusele, tagasi saadi neist 80%. Ilmnes, et hoolimata digitaalse asjaajamise juurutamisest tekib asutustes ikkagi muretekitavalt palju paberdokumente, millest arhiiviväärtusega materjali hulk ületab mõnes asutuses soovitusliku 10–12% ligi kahekordselt. Põhikohaga arhivaare on vaid 23% asutustest ja kuigi Soomes on pikaajaline arhivaaride koolitussüsteem, on enamik töötajaid kutsetunnistusega. Oma tööd hindas heaks 23%, rahuldavaks 63%. Peamiste prob-

leemidena nähti ajapuudust, personalinappust, arhiivinduse madalat mainet, ebapiisavat koolitust. Ankeediga koguti ka mahukas statistiline andmes- tik asutusearhiivide kohta. Küsitluse kokkuvõtte- tega saab tutvuda Rahvusarhiivi kodulehel (narc.fi/ kysely 2000/).

Teise päeva juhatas sisse andmekaitsevolinik Reijo Aarnio, kes oma ettekandes "Arhiivid, inter- net ja andmekaitse" käsitles peamiselt Euroopa inimõiguste konventsioonist ja põhiseadusest tu- lenevaid üksikisiku õigusi tagavaid seadusi ning muid akte. Muide, vanim senikehtiv andmekaitse akt on juba 2400 aastat vana, ja see on Hippo- kratese vannel! Aarnio arvates on arhiivid juba sea- dusega määratud andmekaitse järelevalveorgani- teks. Mis puutub interneti, siis tunnustades seda kui uut ja praktiliselt kõigile kättesaadavat kultuu- ri-, meedia- ja teabemaastikku, pidas ta vajalikuks hoiatada arengu eest "hea sulane, halb peremees".

Järgnes töö kolmes sektsioonis: elektrooniline asjaajamine, arhivaar digitaalses infokeskkonnas, elektrooniliste dokumentide pikaajaline säilitami- ne (viimasele lisatud soomekeelset küsimust võiks algriimi säilitades tõlkida "Millal riistast saab risu?"). Kõigi sektsioonide sõnavõtjate hulgas oli Rahvusarhiivi, omavalitsuste, riigiasutuste ja era- sektori esindajaid. Viimaste hulgas oli ka Nokia arhiivikonsultant. Teretulnud kombel tegid sekt- sioonide juhatajad hiljem kokkuvõtted ka suures saalis. Üldine tõdemus oli, et elektrooniline asja- ajamine ja seoses sellega ka vastav arhiivindus on tulnud, et jääda. Kui protsessi algul piirduti vaid üksikute andmebaasidega, siis nüüd dokumentee- ritakse ka haldustegevust digitaalselt. Vähenevad käsitöö ja paberikulu, kergem on hinnata ja hävi- tada. Peatuti ka dokumentide tõendusväärtusel ja elektroonilise allkirja protseduuriireeglitel. Uues olukorras peab tõusma arhivaari positsioon asu- tuses, ta peab olema kursis kõige tehtavaga, kuigi see jõuab tema valdusse alles viimasena. Oluline on arhivaaride koolitus, püsimums ajaga kaasas. Paremini tunduvad probleemid olevat lahendatud riigi keskasutustes, näiteks Eduskunnas, suurtes eraettevõtetes, mis on laienenud rahvusvahelisteks. Võiks olla rohkem ühtlust eri üksuste vahel.

Arutlustes digitaalinfo säilimisvõimaluste prae- gustest piiridest jõuti järeldusele, et probleemi la- hendus on vaid erinevate asutuste koostöös. Seos sellega on tekkinud ajalooline võimalus taas arhiivide ja raamatukogude lähenemisele. Eriti tähtsaks muutub võimalikult pikaajalise metainfo loomine.

Järgnenud paneeldiskussioonist võtsid osa ar- hivaaride, riigiametnike, uurijate ja informaatiku- te esindajad. Kõneldi andmebaaside loomisest, di- gitaalinfo kasutatavusest, mitmesugustest tehni-

listest probleemidest, Rahandusministeeriumi esindaja võrdles olukorda Soomes teiste Euroopa Ühenduse maadega, nentides, et avalike teenuste digitaliseerimine on kulgenud hästi.

Viimase ettekande pidas Euroopa Ühenduse komissar Erkki Liikanen, peatudes Euroopa Ühen- duse kultuuri- ja infotehnoloogiaalastel ühispro- jektidel, mis peavad tagama Euroopa eeliste muu- de kontinentide ees (kõrge kultuur ja tehnoloogi- line tase ühendatud multikultuursuse ja mitme- keelsusega) jätkumise ka digitaalajastul.

Arhivaaride päevadest tegi kokkuvõtte riigiar- hivaar Kari Tarkiainen. Oma esinemise lõpetas ta kutsega kõigile arhivaaridele koguneda aastal 2006 Helsingisse seitsmendale arhivaaride päevadele.

Liivi Uuet